

Eesti Arhivaaride Ühing 70

Eesti Arhivaaride Ühing tähistas oma asutamise 70. aastapäeva 13. novembril Ajalooarhiivis Tartus. Arhivaaride ühingu asutamise mõte kerkis esile 1938. aasta 15.–16. oktoobril Tartus toimunud I Eesti arhivaaride päeval. Arhivaaridevaheliste kontaktide tähtsusest rääkisid siis oma sõnavõttudes mitmed esinejad ja seejärel tegi Jaan Olvet ettepaneku arhivaaride kutsealase organisatsiooni loomiseks. Ühingu põhikirja väljatöötamiseks ja ühingu kokkukutsumiseks moodustati komisjon, mille eesotsas oli Riigi Keskarhiivi direktor Otto Liiv ja Tallinna linnaarhivaar Paul Johansen.

Eesti Arhivaaride Ühing enne ...

Eesti Arhivaaride Ühingu põhikiri kinnitati siseministri otsusega 9. märtsil 1939. Ühingu põhikirjaliseks eesmärgiks seati arhiivide ja registratuuride alal töötajate kutse-, kultuuri-, õigus- ja majandushuvide kaitse, kutseoskuste arendamine, kaasaaitamine arhiivide korrastamisele ja arhivaalide kogumisele ning huvi äratamine arhiivinduse ja ajaloo vastu. Esimene koosolek toimus sama aasta 21. märtsil Tallinna Linnaarhiivis, millest osavõtjaid oli 25. Valiti ajutine juhatus eesotsas Riigiarhiivi ja -raamatukogu juhataja Gottlieb Peeter Neyga. Järgmine üldkoosolek peeti 1940. aasta 10. märtsil ja selleks ajaks oli liikmeskond kasvanud juba 52-ni. Nüüd valiti juhatusse Gottlieb Peeter Ney (esimees), Otto Liiv (aseesimees), Rudolf Kenkmaa, Mihkel Kattai, Arnold Kotkas, Hans Karolin ja Lemmit Mark. Ühingu tegevust pärssis teravnenud poliitiline olukord ja sõjategevuse algamine Euroopas. Kui Eesti okupeeriti ja annekteeriti Nõukogude Liidu poolt, siis paljude teiste kodanikuühenduste hulgas sunniti 1940. aasta detsembris ka Eesti Arhivaaride Ühing oma tegevuse lõpetama. Vähe sellest, 1944. aasta märtsipommitamisel hävisid koos paljude teiste arhivaalidega Tallinna Linnaarhiivis Rütli tänaval hoitavad ühingu dokumendid, mida oli 10 toimikut.

... ja nüüd

Eesti Arhivaaride Ühingu taastamist valmistas ette 1986. aastal tegevust alustanud Noorte Arhivistide Nõukogu, kelle eestvedamisel valiti vastav komisjon 14. detsembril 1988. Eesti Arhivaaride Ühingu tegevus taastati Tallinnas toimunud koosolekul 14. märtsil 1989 ja uus põhikiri, mis oli koostatud viiskümmend aastat vana põhikirja alusel, kinnitati 12. juunil. Ühingu üheks esimeseks ettevõtteks oli Soome Arhivaaride Ühingu 35 liikme vastuvõtmine Eestis 20.–22. septembril 1989. Järgmise aasta 19.–20. septembril korraldati Tartus II Eesti arhivaaride päevad, sedapuhku juba rahvusvahelise üritusena, kus oli osavõtjaid Soomest, Rootsist, Saksamaalt, Lätist, Leedust ja Valgevenest. Ühing on tegevuse taastamisest alates korraldanud üsna mitmeid rahvusvahelisi seminare ja konverentse, eriti tihe koostöö on olnud naabermaade arhivaaridega. Samuti on korraldatud õppematku nii kodumaal kui ka teistesse maadesse. Seni on käidud tutvumas arhiivide töö ja ajalooliste vaatamisväärsustega Soomes, Rootsis, Saksamaal, Ungaris, Belgias, Lätis, Leedus ja Venemaal. Ühingu esindaja on kuulunud riigisekretäri juhtimisel tegutsevasse Arhiivinõukogusse, samuti mitmetesse muudesse arhiivialastesse organitesse. Alates 1998. aasta lõpust on Eesti Arhivaaride Ühing koostöös arhiiviasutustega andnud välja kord kvartalis ilmutatavat ajaloo-kultuuriajakirja Tuna, üks Tuna koondnumber on ilmunud ka vene ja üks inglise keeles. Viimane anti välja möödunud aastal nime all *Past* ja sisaldab nagu venekeelnegi valiku artikleid Eesti ajaloost. Eesti Arhivaaride Ühing on ka Rahvusvahelise Arhiivinõukogu (*International Council on Archives*) professionaalsete ühenduste sektsiooni (*Section of Records Management and Archival Professional Associations*) liige.

Praegusesse Eesti Arhivaaride Ühingu juhatusse kuuluvad: esimees Margus Maiste (Arhiivikeskuse OÜ esimees), sekretär Tiina Hirv (Riigiarhiivi arhivaar), laekur Lea Kõiv

Foto: P. Pillak

(Tallinna Linnaarhiivi asedirektor) ja liikmed Liivi Uuet (Riigiarhiivi teatmetalituse juhataja), Arvo Pesti (Riigiarhiivi spetsialist), Kalev Jaago (Ajalooarhiivi arhivaar) ning Margus Lääne (Riigiarhiivi raamatukoguhoidja). Kuigi riiklike arhiivide ja neis töötavate arhivaaride arv näitab viimastel aastatel pidevat kahanemistendentsi, on Eesti Arhivaaride Ühingu liikmete arv kasvanud ja ulatub hetkel 138-ni. Võrdluseks võib tuua, et 1989. aastal oli ühingu liikmeid vaid 42 ja 1996. aastal 69. Ühingu auliikmed on Vello Helk (Taani), Helmut Piirimäe ja Raimo Pohjola (Soome), varem on auliikmeteks valitud olnud Voldemar Miller, Arnold Kotkas, Epp Siimo, Hugo Salasoo ja Kalju Lepik.

Arhivaar muutub ajas

Eesti Arhivaaride Ühing tähistas oma aastapäeva konverentsiga „Arhivaar muutub ajas”. Teemavaliku tingis asjaolu, et juba aastaid räägitakse ainult elektroonilistest dokumentidest ja

kõigest sellega seonduvast, kuid arhivaari roll on jäänud tagaplaanile. Kohaletulnuid, keda oli seitsmekümne ringis, tervitas Ajalooarhiivi direktor Indrek Kuuben ja Eesti Arhivaaride Ühingu esimees Margus Maiste.

Riigiarhivaar **Priit Pirsko** avaettekande teemaks oli „Arhivaar päri- ja vastuvoolus” (vt. käesolev Tuna).

Endine riigiarhivaar ja praegu eraarhiivi juhtiv **Jaak Rand** leidis ettekandes „Arhivaari ametist arhivaari pilgu läbi”, et arhivaari amet on hea amet. Pärast ülikooli ei tundunud see nii kindel olevat, äratundmine tuli hoopis hiljem. Tänapäeva arhivaari professionaalsus ei põhine keskaegsel diplomaatikal, vaid kaasaegse asjaajamissüsteemi ja dokumendihalduse tundmisel. Arhivaari ei oota uued väljakutsed mitte tulevikus, vaid siin ja praegu. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia dokumendihalduse lektor **Veiko Berendsen** arvas oma ettekandes „Dokumendihaldur muutub ajas”, et tänu Eesti arhiiviseadusele on dokumendihaldur saanud levinud erialaks, mida õpetatakse Tartu Ülikooli

Viljandi Kultuuriakadeemias. Dokumendihalduri väljaõppekursus kestab neli aastat, seni on lõpetanud 130. Tallinna Ülikoolis on magistriõppes kolmkümmend dokumendihaldurit. Eesti vabab ligikaudu 800 dokumendihaldurit ja seega on aastas keskmiselt 32 selle eriala lõpetanud päris paras. Arhiivinduse õppetooli professor **Aadu Must** jätkas arhiivaaride koolitamise teemaga Tartu Ülikooli puhul, kus küll õpetatakse arhiivindust, kuid ei koolitata arhiivaare. Ajaloolase ettevalmistuse üks osa, kas suurem või väiksem, on arhiivindus. 3 + 2 õppesüsteemile üleminek tõi kaasa suuri muutusi. Kolmeaastane kursus vastab varasemate aegade nn. lõpetamata kõrgemale haridusele, selle läbijaid võib nimetada ka „humanitaarinsenerideks” ehk täpsemalt „ajalootehnikuteks”. Vahepeal sattusid ajalugu õppima paljud, kes ülipopulaarsesse õigusteaduskonda sisse ei saanud ja olid teisena oma paberid andnud sisse ajalooteaduskonda. See tõi kaasa lausa mentaliteedi muutuse ajalootudengite hulgas. Kasuks ei ole tulnud ka tasuliste kohtade võidukäik ülikoolis. Ajaloo osakonnas on seitse õppetooli, kuid aastas võib vastu võtta vaid viis doktoranti. Et magistrantide ja doktorantide õpetamisel tekiks mingi sünergia, oleks neid vaja rohkem. On tekkinud olukord, kus tudengid peavad maksma õpetamise eest suuri summasid, kuid tegelikkuses ei piisa sellest ikkagi tasemel õppetegevuse läbiviimiseks. Kavas on luua Tartu Ülikooli infokorralduse ja arhiivinduse instituut, mis loodetavalt võimaldab tõsta õpetamise taset.

Kuigi Rahvusarhiiv ja Tallinna Linnaarhiiv toetasid Eesti Arhivaaride Ühingu juubeliürituse läbiviimist, ei olnud majandussurutise olukorras võimalik kutsuda palju, kaugeid ega kõrgeid külalisi – piirduti vaid lähinaabritest kolleegidega. Läti arhivaaride nimel võttis konverentsil sõna nende ühingu esimehe asetäitja **Gatis Karlsons**, kes tutvustas olukorda Läti arhiivinduses, mis on nagu kogu riiki langenud kriisiolukorda. 2008. aasta eelarvega võrreldes on järgmiseks, 2010. aastaks ette näha vaid sellest 40–50%. Selge, et sellest ei piisa kõigi riiklikele arhiividele pandud ülesannete täitmiseks. Eelkõige tuleb tagada, et dokumendid säiliks. Teisena on tähtis, et kodanikud saaksid arhiividest vajalikku infot oma õiguste tagamiseks. Siis tuleb alles kõik muu. Kindlasti väheneb kontroll asutuste arhiivide üle ja nende nõustamine. Erasektori roll arhiiviteenuste pakkumisel tõuseb. Kui Läti Rahvusarhiivis oli 2008. aastal ligikaudu 700 arhivaari, siis tõenäoliselt langeb nende arv 2010. aastal umbes 420 kanti. 2008. aastal

olid enam kui pooled Rahvusarhiivis töötavad arhivaarid üle 50 aasta vanad. Nõudlus kvalifitseeritud arhiivitööjõu järele kasvab nii riiklikus kui ka erasektoris. Rêzekne kõrgkoolis Ida-Lätis alustati 2006. aastal magistriõpet arhivaaride koolitamiseks. 2010. aastaks peaks olema juba 30 kursuse lõpetajat. Ka Läti Ülikoolis Riias kavatakse 2010. aastal käivitada magistriõpet arhivaaridele ja dokumendihalduritele. 2010. aastal peaks Lätis jõustuma uus arhiiviseadus, mis on paljuski tehtud Eesti arhiiviseaduse eeskujul. Praeguses kriisis ei tohi näha ainult negatiivseid külgi, vaid tuleb säilitada optimismi. Kriis paneb inimesed tõsiselt mõtlema ja toimima kõige optimaalsemal viisil. Soome kolleege esindas nii Soome kui ka Eesti arhivaaride ühingu auliikmeks valitud Raimo Pohjola, kes andis ülevaate maailma arhiivinduse viimaste aastakümnete trendidest, sealhulgas Soomes ja ka Eestis. Ta arvas, et on arhiivaare, kes huvituvad dokumentide sünniprotsessist ja arhiivide moodustumisest ehk dokumendihaldusest, ja teised, kes tunnevad huvi eelkõige ajalooliste dokumentide ja arhiivide vastu. Ameerika Ühendriikides ongi need kaks erinevat professioni: dokumendihaldur (*records manager*) ja arhivaar (*archivist*). Väikestes maades ei ole selline spetsialiseerumine alati võimalik ja otstarbekohane. Täna arhivaarid ja dokumendihaldurid peavad mõlemad olema suutelised koostööks infotehnoloogidega. Üks tähtsamaid faktoreid arhivaari edukaks tööks on seadusandluses arhiiviasutustele antud tegutsemiskompetents ja nende koht avalikus teenistuses: Suurbritannias liideti riigi infohalduse eest vastutav *Office of Public Sector Information* Rahvusarhiiviga, Kanadas aga Rahvusarhiiv ja Rahvusraamatukogu. Täna sel päeval esitatakse suuri ootusi ja nõudeid arhivaaride koolitusele.

Konverentsi lõppedes avati Ajalooarhiivi fuajees **Tiiu Oja** koostatud arhiivinäitus „Kunst olla kutseoskustega. Gildide ja tsunftide dokumentidest”. Ajalooarhiiv oli välja pannud ka valiku dokumente I Eesti arhivaaride päevadest, sealhulgas päevade kava ja teesid, mille üheks olulisemaks punktiks oli Eesti Arhivaaride Ühingu ellukutsumine.

Peep Pillak